

Mobil förskola -

**Förstudie av förutsättningar,
möjligheter och utmaningar för
en kommunal förskolebuss i
Östermalms
stadsdelsnämndsområde**

Sammanfattning

I juni 2016 gav Östermalms stadsdelsnämnd förvaltningen uppdraget att göra en förstudie för att utreda möjligheten till att införskaffa och driva en kommunal förskolebuss i Östermalms stadsdelsnämndsområde, i syfte att öka förskoleverksamhetens kapacitet och kvalitet. För att möta osäkerheten i tillgång till förskoleplatser och samtidigt möjliggöra för barnen i Östermalm att få tillgång till natur-och skogsområden och kulturaktiviteter i hela staden, utreds i denna förstudie möjligheter för och utmaningar i att införskaffa och driva en kommunal förskolebuss.

Förstudien visar att en mobil förskoleverksamhet kan innebära stora pedagogiska vinster för barnen. Barnen ges möjlighet till många varierade upplevelser, lek och lärande i olika typer av utmanande miljöer. Det finns studier som pekar på att mobila förskoleverksamheter utvecklar barnens språkliga, motoriska, sociala och rumsliga kompetens. Att driva en förskolebuss innebär också utmaningar i form av rekrytering av förskollärare och barnskötare som vill ta sig an uppdraget att arbeta på nya sätt i en mobil förskola. En busschaufför med pedagogisk kompetens behöver rekryteras eller utbildas. Förskolebuss kan vara ett sätt att nå en pedagogisk mångfald, och samtidigt skapa en flexibel lösning för en stad som växer. Det ställer dock höga krav på organisation och kompetens hos chefer och medarbetare i förskoleverksamheterna.

Sammanfattning	3
1. Inledning	6
2. Syfte	6
3. Metod	6
4. Behov av förskoleplatser och lokalförsörjningsplan för förskolor	10
4.1.Lokalförsörjningsplan för förskolelokaler.....	10
4.2 Faktorer som förändrar behovet av lokaler.....	10
4.3 Kostnadsutveckling.....	11
5. Ekonomiska förutsättningar	12
5.1 Inköp av buss.....	12
2. Hyra buss under begränsad period.....	12
5. Bussen	14
5.2 Utrustning.....	14
5.3 Uppställning, service och skötsel.....	14
5.4 Säkerhetsutbildning, rutiner och förhållningssätt.....	15
6. Organisation	15
7. Rekrytering och introduktion	16
7.1 Rekrytering av personal till bussen.....	16
7.2 Introduktion för personal, barn och vårdnadshavare.....	16
8. Arbetsmiljö – personal	17
9.1 Raster, vila, buller och stress.....	17
9.2 Ergonomi.....	17
9.3 Hygien, smitta och sjukdom.....	18
10. Pedagogisk organisation och innehåll	18
9.1 Läroplan för förskolan.....	18
9.2 Utevistelsens betydelse.....	18
9.3 Pedagogiska rum.....	18
10. En dag på mobil förskola	19
11. Risk- och konsekvensanalys	20
11. Diskussion	22
12. Källor	25
Referensexempel.....	25

1. Inledning

Stockholm växer i snabb takt. En ständig utmaning när befolkningen blir allt större i den växande staden är att tillgodose barn och ungas behov av friytor. Konkurrensen om marken är stor. Barn behöver fritt kunna röra sig, utforska sin närmiljö och bit för bit lära känna staden. Betydelsen av goda utomhusmiljöer är sedan länge belagd i forskning. Studier visar att utevistelse i skog och natur främjar fysisk aktivitet, stärker koncentrationsförmåga och minskar stress, både bland barn och vuxna.

Under hösten gav Östermalms stadsdelsnämnd förvaltningen uppdraget att göra en förstudie för att utreda möjligheten för att införskaffa och driva en kommunal förskolebuss, i syfte att öka förskoleverksamhetens kapacitet och kvalitet i Östermalms stadsdelsområde. För att möta osäkerheten i tillgång till förskoleplatser och samtidigt möjliggöra för barn att få tillgång till natur, skog och kultur i hela staden, utreds i förstudien möjligheter och utmaningar i att införskaffa och driva en förskolebuss.

2. Syfte

Syftet med förstudien är att utreda förutsättningar, möjligheter och utmaningar med att införskaffa och driva en kommunal mobil förskola i form av en förskolebuss i Östermalms stadsdelsområde. Förstudien belyser möjligheter och utmaningar utifrån olika perspektiv som ekonomi, organisation, rekrytering av personal och pedagogiskt innehåll. Studien belyser även frågeställningar kring själva bussen som till exempel skötsel, service, uppställningsplats och så vidare.

Barnperspektivet är centralt: vad innebär det för ett barn att ha sin hemvist på en mobil förskola? Vilka möjligheter, risker och konsekvenser innebär det för barnet och barngruppen? Hur säkerställer vi att barnet erbjuds en förskola med hög kvalitet på en förskolebuss? Personal- och vårdnadshavarperspektivet belyses också där det är relevant.

3. Metod

Arbetsgrupp

Under tidig höst sattes en partssammansatt arbetsgrupp ihop, med uppdraget att utreda frågeställningar kopplade till införskaffande

och drift av en förskolebuss. Arbetsgruppen har bestått av förskolechef, biträdande förskolechef, förskollärare, barnskötare och kock enligt tabell 3.1.

Tabell 3.1

Enhet/avdelning	Representant/ roll
Förskoleenhet Hedvig Eleonora	Biträdande förskolechef Facklig representant Lärarförbundet Facklig representant kommunal
Förskoleenhet Norra Djurgårdsstaden 1 (NDS1)	Förskolechef Pedagogisk ledare Förskollärare Kock
Östermalms stadsdelsförvaltning	Pedagogisk ledare avdelning Förskola och Parklek Ekonomicontroller Lokalintendent

Hedvig Eleonoras förskoleenhet ligger mitt i stenstaden med fyra förskolor nära varandra. Norra Djurgårdsstaden 1 (NDS 1) ligger i det nya stadsutvecklingsområdet i anslutning till Kungliga nationalstadsparken. Enheten består av tre relativt nyöppnade förskolor (tre till fyra år gamla) samt en äldre förskola i den gamla bebyggelsen i Hjorthagen. Syftet med att välja dessa enheter till arbetsgruppen var att utreda konsekvenserna utifrån olika lokala förutsättningar och därmed bredda perspektivet. Från Östermalms stadsdelsförvaltning har pedagogisk ledare, ekonomicontroller samt lokalintendent från förvaltningen ingått. Synpunkter har också inhämtats från personal i verksamheterna, från fackliga representanter samt från avdelning Förskola och Parkleks stab.

Studiebesök och intervjuer

Studiebesök och intervjuer av personal har genomförts enligt tabell 3.2.

Tabell 3.2

Aktivitet	Beskrivning
Studiebesök på mobil förskoleverksamhet	Helianthus förskolebuss i Vårby, Huddinge kommun 20160602
	Grynmalaregårdens kommunala förskolebuss i Lunds kommun 20160928
	Vallbys mobila förskola, Västerås stad 20170127
Föreläsning mobil förskoleverksamhet	Helianthus förskolor Östermalms stadsdelsförvaltning 20161010
Telefonintervjuer förskolechefer med ansvar för mobil förskoleverksamhet	Lillemor Andersson, förskolechef, Skattegårdens förskola, Linköpings kommun
	Förskolechef Solveig Sunnebo, Helianthus förskolor
	Eva Meyer Olsen, kvalitetschef Helianthus förskolor
	Ingrid Kjellin förskolechef, Vallby förskola, Västerås stad
Telefonintervjuer personal på mobil verksamhet/ förskolebuss	Jonas Nilehaak, busschaufför/bsk Tågets förskola, Lunds kommun
	Yvonne Carlsson, Förskollärare Skattegårdens förskola, Linköpings kommun
	Kristoffer Åberg, Förskollärare, Göteborgs stad

Telefonintervjuerna har genomförts av pedagogisk ledare. Studiebesöken har genomförts tillsammans med arbetsgruppen och/eller avdelning Förskola och Parkleks stab. Personal, barn och

föräldrar i de mobila verksamheterna har vid tillfällena tillfrågats om deras egna upplevelser av förskolans verksamhet. Resultatet av intervjuerna och besöken redovisas i löpande text nedan under avsnittet resultat.

Begrepp

Förskolebuss och mobil förskola används omväxlingsvis och syftar på en förskolebuss som knyts till en befintlig förskola/enhet, som de äldre barnen på förskolan/enheten kan nyttja.

Barns perspektiv och barnperspektiv

Barnperspektivet representeras genom att vuxna ger sin syn på vad som är det bästa för barnet. Ett barns perspektiv innebär att barnet själv får uttrycka sig i frågan. Barn har inte explicit intervjuats för studien, det vill säga barns perspektiv har inte fångats heltäckande i rapporten. Däremot har spontana samtal med barn uppstått vid studiebesöken. Barnperspektivet har belysts i alla delar i förstudiens avsnitt.

Pedagogiska rum

De utflyktsmål som bussen besöker kallas genomgående pedagogiska rum. Rummen erbjuder barnen olika typer av miljöer och upplevelser, med koppling till läroplanens mål för utveckling och lärande. Under avsnittet pedagogiskt innehåll ges exempel på pedagogiska rum som skulle kunna fungera för Östermalms kommunala förskolor.

Resultat

Nedan redovisas resultatet av gruppens arbete i olika rubrikområden. Studien avslutas med en diskussion och slutsatser, där även aktuell forskning om mobilt lärande och mobil förskoleverksamhet tas upp.

4. Behov av förskoleplatser och lokalförsörjningsplan för förskolor

4.1. Lokalförsörjningsplan för förskolelokaler

Samtliga nämnder ska utarbeta en lokalförsörjningsplan för att ge en samlad bild av stadens lokalförsörjning. Lokalförsörjningsplanen är ett verktyg för att staden på lokal och central nivå ska kunna planera det långsiktiga behovet av lokaler och den utgör ett viktigt led i arbetet att uppnå ett effektivt resursutnyttjande. Planen utgår från den lokalsituation som råder per den 1 mars 2016 och uppgifter redovisas med beräkning av helårseffekt.

Östermalms stadsdelsnämnds geografiska område har en ökande befolkning och tillkommande bostadsområden som Norra Djurgårdsstaden men även på övriga Östermalm. Förvaltningen deltar aktivt i de nya planprojekten och nya förskolor planeras in bostadsområdena.

4.2 Faktorer som förändrar behovet av lokaler

I det nya stadsdelsområdet Norra Djurgårdsstaden planeras för cirka 13 400 nya bostäder. Stadsdelsförvaltningen räknar med att då Norra Djurgårdsstaden är helt utbyggd behövs cirka 2 814 förskoleplatser med ett förskoletal på 0,21. Detta skulle motsvara omkring 156 avdelningar med cirka 18 barn per avdelning. I ett nybyggnadsområde händer att detaljplaner överklagas och försenas, vilket i sin tur kan innebära fördröjningar i uppstart av planerade förskolor. Stadsdelsnämnden ska samtidigt uppfylla garanti för samtliga barn i kön.

Det kan också vara svårt att avgöra det exakta behovet av antal förskoleplatser på det faktiska antalet byggda bostäder då det inte alltid stämmer med det som har planerats och att förvaltningen ser till stadsdelsområdet som helhet. Norra Djurgårdsstadens behov och utbud påverkas därför av det befintliga förskolebeståndet. Vid planeringen av förskola måste även hänsyn tas till att antalet små barn är som högst när bostadsområdet är nybyggt. Detta har varit tydligt i de etapper som redan är inflyttade i Norra Djurgårdsstaden, där en stor andel av barnen som börjar i de nyöppnade förskolorna har varit ettåringar. Behovet av förskoleplatser i de tidiga etapperna kommer troligtvis att minska framåt, vilket det tas hänsyn till vid förskoleplanering för kommande etapperna. För att så exakt som möjligt kunna göra prognoser och att följa upp

planeringen av förskoleplatser i stadsdelsområdet använder förvaltningen ett särskilt planeringsdokument.

Befolkningsprognosen visar en ökning av barn i förskoleåldern under perioden. Huvudtrenden förklaras av den utbyggnad som växer fram och de bostäder som planeras inom Hjorthagen och Värtahamnens område och andra byggprojekt i stadsdelsområdet. Barnantalet i stadsdelen förväntas under planperioden öka med ca 8 % och till 2019 uppgå till 4140 barn. Andelen inskrivna barn i förskolan på Östermalm uppgår till cirka 93 % av alla barn, av dessa går idag cirka 56 % i kommunala förskolor.

4.3 Kostnadsutveckling

Lokalhyrorna på Östermalm är höga och de flesta förskolelokaler har marknadshyresavtal. Stadsdelsförvaltningens andel av hyresavtal hos privata hyresvärdar har ökat med anledning av ombildningar till bostadsrätter.

I framtiden räknar förvaltningen med att hyreskostnaden kommer att öka med anledning av nyproduktionen i NDS och andra nyproduktionsområden.

4.4 Löpande arbete för att möta lokalbehovet

Nedan belyses förvaltningens löpande arbete med att bevaka stadsdelsområdets befolkningsutveckling och säkerställa lokalbehovet för förskoleverksamheten.

- Lokalplaneringsgrupp träffas löpande och går igenom befolkningsprognos, kommande nya bostäder för att beräkna behov av förskoleplatser.
- Återkommande möten med exploateringskontoret och stadsbyggnadskontoret för informationsinhämtning kring nybyggnadsområden och tar i dessa sammanhang upp stadsdelens behov av lokaler i form av förskolor och boendetyper som gruppboende, serviceboende och stödboende.
- Förseningar i vissa nybyggnadsprojekt medför att planeringen förändras, lokaler i form av paviljonger kan behöva uppföras samt inhyrning av tillfälliga lokaler för att möta behovet av förskoleplatser.
- Vid behov av specifika lokaler, så söker förvaltningen efter dessa genom kontakter med våra befintliga hyresvärdar som:
- Fastighetskontoret, Micasa de kommunala bolagen Svenska Bostäder/ Stadsholmen, Familjebostäder och Stockholms hem. Privata och andra fastighetsägare som olika bostadsrättsföreningar, Statens Fastighetsverk, AFA, Kungliga Djurgårdsförvaltningen, Folksam, Einar Mattsson

- Förvaltningen för även samtal med Fastighetskontoret om möjligheten till förvärv av lokaler med bostadsrätt. Fastighetskontoret kan dock inte gå in i budgivningsprocess i dagsläget.
- Förvaltningen är lyhörd för signaler från hyresvärdar om kommande uppsägningar som huvudsakligen gäller omförhandling av hyresnivå eller andra villkor.
- Förvaltningen tittar på alternativa möjligheter genom erfarenhetsutbyte i olika forum som lokalnätverk och liknande, till exempel förskolebuss som delvis kan påverka platsbehovet och även ge en pedagogisk möjlighet.
- Förvaltningen bevakar lediga lokaler via lokalförmedlingsforum/mäklare som Objektvision, Lokalguiden, Strateg Fastighetskonsult och där även specifika behov för bevakning kan läggas in.

Mer detaljerad beskrivning återfinns i lokalförsörjningsplanen för Östermalms stadsdelsnämnd.

5. Ekonomiska förutsättningar

5.1 Inköp av buss

En buss med plats för 20-22 barn har i dagsläget en kostnad på runt 3,5-4 mkr (Helianthus förskolebussar och Malmö stad). En klimatsmart förskolebuss med el (eller annat klimatvänligt drivmedel) har hittills inte prövats i Sverige och kostnaden bör därför utredas vidare.

2. Hyra buss under begränsad period

Att hyra en buss under en begränsad tid är ett bra alternativ för att pröva konceptet med mobil förskola och därefter utvärdera verksamheten. Under hösten 2016 fanns en buss (tillverkad 2010) att hyra från Malmö stad, då fem nya bussar nyligen köpts in. I skrivande stund har besked getts att bussen sålts. Troligen kommer senare under våren 2017 finnas ytterligare en buss att hyra till samma pris.

I nedanstående tabell 4.1 redogörs för kostnaderna för hyra, service och drift av en buss.

Tabell 4.1 Kostnad för hyra och drift av buss under begränsad period.

Kostnader per månad	
Hyra	
Hyra: 30 tkr per månad	30 000
Drift	
Parkeringsplats	1 200
Tankning, tvätt, tömning Wc mm ca 180.000:-/år	15 000
Service motor mm ca 48.000:-/år	4 000
Försäkring 25.000:-/år	2 083
	22 283
Totalt hyra och drift	52 283

Kommentar

De uppskattade kostnaderna är hämtade från Malmö stad. Kostnaden för parkeringsplats är hämtad från Stockholm Parkering. Tabellen visar att den totala kostnaden för hyra och drift är cirka 52 tkr per månad. Eventuella reparationer är inte medräknade i kalkylen.

I tabell 4.2 redogörs för kostnaderna (hyra och drift) för lokaler i förskoleenhet NDS 1 respektive Hedvig Eleonora.

Tabell 4.2 Kostnader för hyra och drift i lokal jämfört med buss

Förskola	Antal barn	hyra per mån/barn	drift per mån/barn	drift och hyra per mån/barn
buss med 20 barn	20	1 500	1 114	2 614
NDS 1	223	2 138	362	2 500
Hedvig Eleonora	310	2 371	345	2 716

Kommentar

Av tabellen framgår att kostnaden för buss per månad och barn är 2614 kr, jämfört med en snittkostnad på 2500 kr för förskoleenhet NDS 1 och 2716 kr för förskoleenhet Hedvig Eleonora. Som tabellen visar är driften för en buss väsentligt högre än drift i lokal, medan hyran är lägre. Siffrorna ska betraktas som ungefärliga, men en preliminär slutsats av ovanstående är att kostnaden för hyra och drift av buss ligger på ungefär samma kostnad som hyra och drift av fast lokal i dagsläget.

Personalkostnaderna är desamma vid buss och fast lokal och redovisas därför inte i kalkylen. Kostnader för uppstart av bussverksamhet är inte inräknade, till exempel busskörkort och utbildningsinsatser. Att utbilda personal till busschaufför kostar mellan 30 tkr och 50 tkr (Eva Meyer Olsén och Ingrid Kjellin). Kostnader för möbler och pedagogiskt material är uppskattningsvis lägre än i en fast lokal, då bussen är utrustad med bord, stolar och pentry.

5. Bussen

5.2 Utrustning

Sedan den första bussen startade 2007 har bussarna successivt utvecklats. I dagsläget har bussen som finns tillgänglig att hyra följande utrustning:

- Bilbarnstol för samtliga barn
- Trepunktsbälten på samtliga platser
- Höj-och sänkbara bord, där madrass kan läggas vid vila
- Toalett
- Pentry
- Torkmöjligheter för blöta kläder
- Speciella snöäck
- Markis för solskydd
- Brandvarnare
- Pulversläckare
- Alkolås
- Separat värmeaggregat som håller värmen i bussen när den är parkerad, så att den inte behöver gå på tomgång
- Lådor för förvaring av kläder och material
- Pedagogiskt material för läroplanens ämnesområden (naturvetenskap, skapande, språk och så vidare).
- Madrasser, filtar och kuddar för vila

Bussarna kan byggas om och utrustas efter behov.

5.3 Uppställning, service och skötsel

Uppställning över natt, service och städning

Bussen behöver plats för uppställning över natten. I dagsläget finns möjligheten i Värtahamnen och Stockholms Hamnar.

Bussen behöver både daglig städning och en noggrannare städning veckovis. Busschaufför kan i samband med uppställning inför natten sköta den dagliga städningen, medan en ordentlig veckostädning kan ingå i serviceavtalet (se tabell 4.2).

Uppställning i anslutning till förskola

Vid på- och avstigning behöver bussen en plats i anslutning till förskolan. Barn ska säkert och i lugn och ro kunna gå på bussen, personal ska kunna packa bussen med mat och övrigt material. I Hedvig Eleonora förskolor finns möjlighet till uppställning vid Styrmansgatan. I Norra Djurgårdsstadens förskolor finns möjlighet till uppställning i anslutning till förskolan Villa Ekbackens gård.

5.4 Säkerhetsutbildning, rutiner och förhållningssätt

All personal som ska arbeta på buss behöver utbildning i brandutrymning, skyddsron och HLR (hjärt- och lungräddning) anpassade till bussverksamhet. Brandutrymning ingår även som en del i introduktion för barnen. Rutinsituationer som på – och avstigning, knäppning av bälten och samling utanför bussen introduceras och övas tillsammans med barn och personal.

6. Organisation

Nedan följer tre olika modeller för hur en mobil verksamhet kan utformas i koppling till en befintlig förskola. De lokala förutsättningarna på förskolan i form av lokaler, barngrupper och personalresurser ligger till grund för hur en förskola väljer att organisera den mobila verksamheten och nedanstående ska ses som exempel för inspiration.

1. Förskolebussen nyttjas för de äldsta barnen (cirka 3-5 år) på en och samma förskola 09:00-15:00 varje dag. Övrig tid får barnen möjlighet till innevistelse på en befintlig förskola. Barnens hemvist blir i huvudsak knuten till bussen.
2. Förskolebussen nyttjas för de äldsta barnen inom en och samma enhet. De äldsta barnen samlas i två grupper och använder sig av bussen växelvis en vecka i taget och får övrig tid befinna sig i den fasta lokalen. Barnens hemvist blir varannan vecka på buss och varannan vecka i förskola.
3. Förskolebussen nyttjas för de äldsta barnen inom en och samma förskola fyra dagar i veckan. Den femte dagen får barnen vistas på den fasta förskolan, då en grupp av övriga barn utnyttjar bussen alternativt går på heldagsutflykt.

I Lunds kommun användes modell 1 och 2, medan Helianthus i Vårby och Göteborgs stad använde sig av modell 2. I Nyköpings

kommun användes modell 3. Västerås hade utarbetat ytterligare ett annat upplägg med treveckorscykler för barngrupperna. där man växelvis befann sig i buss, förskolelokal och förskoleklassverksamheternas lokaler.

7. Rekrytering och introduktion

7.1 Rekrytering av personal till bussen

I dagsläget råder brist på förskollärare i Stockholm. Att arbeta på en mobil förskola innebär specifika möjligheter och utmaningar för personal och kan därför fungera som ett attraktivt och spännande alternativ.

Busschauffören utgör en av tre personal för barngruppen på bussen. Konceptet kräver därför en personal med dubbla kompetenser som busschaufför och barnskötare/förskollärare. Rekrytering kan ske antingen inom den befintliga organisationen eller genom att personal söks externt. I referensexemplen har befintlig personal erbjudits bussförarutbildning, alternativt har en busschaufför rekryteras som utbildat sig till barnskötare. Pedagogisk kompetens och personligt intresse av att arbeta i barngrupp är avgörande för att lyckas med uppdraget som busschaufför på mobil förskola. För att säkerställa att verksamheten kan bedrivas över tid, vid semester och vid sjukdom är det önskvärt att två chaufförer är knutna till samma buss.

En personal behöver specifikt ansvara för frågorna kring maten och måltiden, så som egenkontroll, eventuell tillagning, dukning, disk och så vidare. I referensexemplen hade busschauffören denna uppgift.

7.2 Introduktion för personal, barn och vårdnadshavare

För att lyckas med konceptet mobil förskoleverksamhet är det av avgörande betydelse att samtlig personal utbildas i konceptet mobil förskola. Det krävs en gemensam målbild för verksamheten i mobil förskola utifrån läroplansuppdraget. Personalen behöver gemensamt utforma rutiner, förhållningssätt och handlingsplaner som beskriver hur verksamheten ska bedrivas. Samtlig personal ska känna till vad som sker vid avvikelser, till exempel vid sjukdom eller händelse av att bussen inte kommer iväg. Referensexemplena betonar samstämmigt betydelsen av att den mobila verksamheten blir en naturlig del av fasta verksamheten för att den ska fungera över tid

och inte vara avhängig enskilda eldssjäalars engagemang i initialfasen.

Introduktion av personal i bussverksamheten ska ske i god tid före uppstart av verksamheten. Personal behöver skapa rutiner och handlingsplaner kring alla delar av den mobila verksamheten. Pedagogiska rum för lek och lärande i närmiljön behöver identifieras och introduktionsprogram för barn och vårdnadshavare utformas.

Mobil förskola passar de äldsta barnen i förskolan (3-5 år). Verksamhet i förskolebuss kräver att barnen är blöjfria och självständigt kan gå på och av bussen, knäppa bälten och så vidare. Introduktion av barn till mobil förskola bör ske i lugn takt med fokus på att skapa goda relationer, trygghet och omsorg kring barnen. De första veckorna åker bussen till ett och samma pedagogiska rum, för att introducera barngruppen till varandra i en trygg miljö.

Introduktion av vårdnadshavare sker tillsammans med barnet de första dagarna i bussen. Barn och vårdnadshavare blir tillsammans trygga i rutiner och förhållningssätt kring mobil verksamhet. Även innan uppstarten bjuds vårdnadshavare in till möte där verksamheten presenteras.

8. Arbetsmiljö – personal

9.1 Raster, vila, buller och stress

Personal på mobil förskola kommer inte kunna ha raster på samma sätt som i en vanlig verksamhet, då barn och personal är tillsammans under en hel dag. I referensexemplen har personalen ingått andra kollektivavtal, till exempel dagbarnvårdaravtal, som innebär kortare arbetsdagar som kompensation mot att rasten inte tas ut. Personal som intervjuats i referensexemplen vittnar samstämmigt om att de upplever mindre stress och lägre sjukfrånvaro bland busspersonalen, trots utebliven rast.

9.2 Ergonomi

Förskolebussarnas utformning har utvecklats sedan den första bussen togs fram 2007 och ergonomin för personalen har successivt förbättrats. Att lasta mat och stuva in material i bussens bagageutrymme kräver genomtänkta rörelser och korrekta lyft. Barn introduceras för att självständigt ta sig på och av bussen, knäppa på

bälten och så vidare, så att barn blir stärkta genom eget ansvar samt att personalen avlastas ur ergonomisk synpunkt.

9.3 Hygien, smitta och sjukdom

Bussen har tillgång till rinnande vatten och kan erbjuda nödvändiga hygienrutiner för barn och personal. Utomhusvistelse förhindrar smittspridning och främjar hälsa och välmående. När sjukdom/smitta utbryter behöver barn, personal och vårdnadshavare ha en handlingsplan för hur sjuka barn tas om hand och hämtas av vårdnadshavare.

10. Pedagogisk organisation och innehåll

9.1 Läroplan för förskolan

Läroplanen för förskolan (Lpfö-98 rev.10/16) styr förskolans pedagogiska uppdrag. Förskolans verksamhet ska möjliggöra för barn att lära, utvecklas och växa i enlighet med mål som fastställs i läroplanen. En mobil verksamhet som har sin bas i utemiljön ger goda möjligheter till olika typer av upplevelser i både natur- och stadsmiljö som innefattar alla mål inom lärande och utveckling, normer och värden samt barns delaktighet och inflytande som läroplanen för förskolan beskriver.

9.2 Utevistelsens betydelse

Närmiljön är av stor betydelse för att barn ska utveckla en god hälsa och hälsosamma vanor. Närmiljön och identitetsskapande hänger nära samman, där barn och unga behöver ges möjligheten att successivt utforska och upptäcka världen genom en rik och trygg närmiljö. Goda utemiljöer kan ge ypperliga möjligheter till lärande och kunskapsinhämtning. Studier visar att undervisning i en god utemiljö stärker inläring, minne och koncentration (Ekvall 2012). Utomhus aktiveras alla sinnen och kroppen, vilket gör att kunskap befästs och fördjupas. Med utevistelse och utomhuspedagogik som bas får barn även naturkontakt och en naturlig förståelse och respekt för sin närmiljö. Dessa effekter kan dock bara uppnås, om friytan är tillräckligt stor och om den innehåller tillräckliga kvaliteter. En förskolebuss kan ge barnen möjlighet att regelbunden tillgång till dessa miljöer.

9.3 Pedagogiska rum

Bussen besöker olika pedagogiska rum som kompletterar varandra för att ge barnen en mångfald olika typer av upplevelser och möjligheter till lek och lärande. De pedagogiska rummen ska ligga

högst en halvtimmes bussfärd från startpunkten, för att inte göra restiden för lång. I närhet till Östermalms kommunala förskolor finns stora möjligheter till rekreations- och naturområden inom en halvtimmes körtid, till exempel Lidingö, Kungliga nationalstadsparken, Gärdet och Djurgården. Inför besök av de olika pedagogiska rummen behöver personalen göra en risk- och konsekvensanalys, utifrån platsens beskaffenhet. Förslagsvis läggs huvudansvaret för detta på busschauffören.

Systematiskt kvalitetsarbete

Planeringstid och reflektionstid läggs i enlighet med modellen för pedagogisk utvecklingstid för förskollärare i Östermalms kommunala förskolor. Precis som i fast lokal sker dokumentation och reflektion fortlöpande i verksamheten tillsammans med barnen.

10. En dag på mobil förskola

Nedan följer en kort beskrivning av hur en dag på mobil förskola skulle kunna se ut, baserat på våra referensexempel och diskussion i arbetsgruppen.

Hämtning av buss 08.00

Bussen hämtas av busschaufför på uppställningsplatsen. Chauffören gör en utvändig och invändig säkerhetskontroll enligt rutin och kör till förskolan. Vid förskolan packas bussen med mat och annat material.

Avfärd och bussfärd kl.09.00

Barnen välkomnas, går självständigt på bussen, tar av sig skorna, hittar sin plats på bussen. Bältet knäpps självständigt och kontrolleras av personalen. Bussfärden används till att introducera barnen till dagens planerade besök, aktivitet/innehåll.

Utevistelse 09.30-11.00

Beroende på syfte och innehåll med det pedagogiska arbetet sker lek och lärande i mindre grupper med en personal eller i större grupp med fler personal. Barnen erbjuds adekvat material, utifrån syfte med den pedagogiska aktiviteten. Bussen är utrustad med pedagogiskt material i lådor, som enkelt går att bära av och på.

Måltid 11.00

Mat serveras och äts i värmestuga, i naturen eller på bussen. Oavsett plats finns rutiner kring måltidssituationen som gör den trygg och trivsamt för barnen.

Toalettsituation och hygien

Bussen är utrustad med toalett som används vid behov. Inarbetade och tydliga rutiner för handtvätt främjar god hygien och förhindrar smittspridning.

Vila/ sömn

De flesta av barnen kommer inte behöva sova, då de är 3 år och äldre. Vid behov av vila finns möjlighet att sänka borden och lägga på madrasser. Samlingar/lugna stunder för vila kan erbjudas i utemiljön, under markisen vid soliga dagar, eller inne i bussen vintertid.

Raster för vuxna

I mobil verksamhet finns inte samma möjlighet att ta rast i avskildhet i 30 minuter. Särskilda avtal gäller för personal som arbetar på bussen. Kortare raster för telefonsamtal och toalettbesök går att ta.

Aktivitet 13.00-14.15

Barnen delas upp i mindre grupper ute och inne för aktivitet, lek och lärande utifrån intresse och behov.

Avfärd och ankomst till förskolan 15.00

Efter att barnen klivit på bussen startar den och åker mot förskolan. Barnen har möjlighet att vila eller somna till. Vid ankomst till förskolan finns en förutbestämd organisation för hur barnen tillbringar tiden innan hämtning. Busschauffören bär in disken till kocken, städar av bussen, fyller på pedagogiskt material, och kör bussen till uppställningsplatsen.

11. Risk- och konsekvensanalys

Besök vid pedagogiska rum

Restiden för barnen bör inte överstiga 30 minuter enkel väg. Resvägen till de pedagogiska rummen behöver väljas och planeras så att risk för köer och rusningstrafik undviks. I fall av snöoväder eller risk för trafikchaos finns naturområden som Gärdet och Stora Skuggan i närområdet, dit bussen enkelt kan ta sig. Inför första besöket av det pedagogiska rummet ska en risk – och konsekvensanalys ha genomförts av personalen, som tar i beaktande tänkbara risker och faror i miljön. Det kan handla om trafik, vatten, elstängsel, branta stup, skymd sikt eller andra risker som kan medföra fara för barnen. Det ska finnas en planering för bussens

uppställning. Personal ska ha en planering för var aktiviteten, måltid, samling och toalettbesök ska ske i området.

När bussen inte kan starta

Förskoleverksamheten behöver ha en noggrant detaljerad handlingsplan som beskriver hur arbetet ska organiseras när bussen inte kan starta enligt plan. Handlingsplanen bör beskriva hur utrymmen planeras att tas i bruk vid avvikelser och vilka konsekvenserna blir för barnen som vanligtvis vistas i den fasta förskolan. Barnens rätt till god omsorg, lek och lärande behöver säkerställas även under dessa dagar. På förskolorna finns ofta matsal, rörelserum och andra utrymmen som delvis står tomma under dagtid inne, som kan användas vid dessa tillfällen. Utomhus finns förskolegård, skogs – och naturmiljöer som kan nyttjas.

Barnperspektiv

Verksamheten ska utformas efter barnets behov för att skapa bästa möjliga förutsättningar för omsorg och rätt till förskoleläraled undervisning. Det betyder, precis som i verksamhet i fast lokal, att personalen arbetar med barnen i mindre grupper och genom ett lyhört förhållningssätt leder barnen genom dagen utifrån deras intressen och behov. Det är inte meningen att barnen varje dag åker till nya platser, får nya intryck och upplevelser som inte bearbetas. Verksamheten ska planeras i koppling till de pedagogiska rum som används, för att följa barngruppens rytm och tempo.

Barn med utökade behov

Barn med utökade/särskilda behov kan precis som i verksamhet i fast lokal, ha resurs eller stöd på förskolebuss. Studier har visat att utevistelse jämfört med innevistelse är en mer tillåtande miljö med färre restriktioner från vuxna, vilket har en inkluderande effekt för barn med utökade behov (Brodin 2009). För barn som är rullstolsburna eller har synskada är vistelse på förskolebuss mindre lämplig. I referensexemplen beskriver personal och förskolechefer att mobil verksamhet fungerar mycket väl för barn med utökade behov, där man upplever att utevistelsen gett barnen många möjligheter till upplevelser, sociala kontakter, utveckling och lärande. Förskolans personal och förskolechef behöver tillsammans med vårdnadshavare ha en fortlöpande dialog om hur förskolans verksamhet ska utformas för att ge varje barn bästa möjliga förutsättningar till omsorg, lek och lärande.

Mat och måltid

Maten levereras till bussen lagom till avfärd. Maten varmhålls högst 2 timmar för att bibehålla smak, näring och konsistens. Bussen är

utrustad med ett värmeskåp i vilket maten förvaras under färd. Måltidens säkerhet säkerställs med adekvata rutiner. Förskolepersonalens uppgift är att skapa trivsamma måltidsrutiner som skapar matro och trivsel i alla pedagogiska rum så väl som i bussen.

Information vid införande av förskolebuss

Vid ett införande av förskolebuss krävs information, god kommunikation och tillgänglighet för att fånga upp eventuella frågor, farhågor och oro från vårdnadshavare och barn. Informanterna beskriver stor nöjdhet bland vårdnadshavare och barn när verksamheten väl har kommit igång som stärks i brukarundersökningar.

11. Diskussion

Forskning visar att goda utomhusmiljöer är av stor betydelse för barns utveckling och lärande. Att vistas i naturen har en positiv inverkan på människans fysiska och psykiska välbefinnande. Vetenskapliga studier visar att utomhuspedagogik ger stora vinster för barn i förskola och skola, genom till exempel ökad koncentrationsförmåga, minskad stress, ökad motivation och självkänsla. En förskolebuss skulle medföra stora möjligheter till mer utomhuspedagogik för barnen och en mångfald upplevelser i naturområden, förutsatt att rätt kompetens rekryteras.

Forskningsstudier som gjorts på mobil förskola visar att personal som arbetar på buss upplever att den mobila förskolan underlättar för dem att genomföra sitt pedagogiska uppdrag. Personalen menar att barns omvärldsförståelse, språkutveckling och grovmotoriska färdigheter utvecklas särskilt väl för barn i mobil verksamhet (Meyer Orsén 2016). Gustafson visar i sin forskning att barn som vistas på förskolebuss får vidgade perspektiv på sin omvärld och att staden erbjuder stor lärandepotential. (Gustafson och van der Burgt 2015). Forskarna menar att det är betydelsefullt att ge barn och unga tillgång till *hela* staden. En mobil förskola kan ge barn rumslig kompetens och erbjuda möten med olika människor och platser, i en värld där utrymmet för barnen i staden ständigt krymper och där boendesegregation allt oftare delar upp staden. Förvaltningen ser vinster utifrån brist på lokaler i stenstaden, där bussen kan vara ett kostnadseffektivt alternativ som ger höga pedagogiska vinster för barnen. Bussen kan även vara en del i strategin för att minska barngruppernas storlek.

Summeras forskningen kring pedagogisk mobil verksamhet samt den kunskap som denna förstudie givit, kan konstateras att de pedagogiska vinsterna med mobil verksamhet är stora för barnen. En stor utmaning ligger i att rekrytera och behålla kompetent och intresserad personal som tillsammans med andra vill arbeta i en utmanande och spännande förskoleverksamhet. Busschauffören har en nyckelroll och det behöver finnas fler än en med den specifika kompetensen för att säkerställa att verksamheten kan bedrivas långsiktigt. Det krävs en förskolechef med intresse och engagemang för förskolebusskonceptet samt en noggrann och omsorgsfull organisation och introduktion för medarbetare, barn och vårdnadshavare för att konceptet ska kunna fungera över tid. Det är viktigt att barnen i lugn takt får skapa en relation till olika miljöer för att där få leka och utvecklas tillsammans med sina kamrater. När barnen vid studiebesöken fick frågan hur de trivdes på förskolebussen har de svarat ”bra”, ”det är roligt” och liknande. Ett barn sa att hon tyckte att det var spännande med dagen då de fick vara på den fasta förskolan, vilket kan tolkas som att bussen blivit det normala och den fasta förskolan en spännande variation. Det är viktigt att barnen får möjlighet till reflektion och vila, där upplevelserna kan bearbetas i en lugn miljö. Det är inte meningen att barnen ska ”proppas fulla” av intryck och upplevelser som leder till trötthet och mättnad på intryck. Det kan därför vara en fördel att växelvis byta med en annan grupp för att skapa upplevelseveckor i bussen och reflektionsveckor i den fasta förskolan.

En annan utmaning ligger i att skapa en organisation och struktur, där hela förskolans personal anammar konceptet förskolebuss och där tydliga rutiner ligger till grund för hur verksamheten ska fortlöpa vid avvikelser. Personal som intervjuats för studien ser stora fördelar med konceptet mobil förskola, samtidigt som man betonar betydelsen av noggrann planering och struktur för verksamheten. Det allra viktigaste är att samtliga medarbetare får tid på sig att lära känna och äga konceptet, vända ut och in på frågor och farhågor så att alla känner sig trygga med bussen, innan barn och föräldrar introduceras. Trygghet och omsorg lägger grunden för lärande och utveckling.

Avslutning

En förskolebuss är tänkt att fungera som ett komplement till en redan befintlig förskoleverksamhet i stadsdelsområdet, där de äldsta barnen i omgångar får möjlighet till utomhuspedagogik i en mobil förskoleverksamhet över tid. Detta kan organiseras på olika sätt och behöver utformas av den förskoleverksamhet som bussen knyts till. Lokala förutsättningar och resurser styr hur en mobil förskola

Förstudie av förutsättningar, möjligheter och utmaningar för en kommunal förskolebuss i Östermalms stadsdelsnämndsområde 24 (26)

organiseras i koppling till den befintliga förskolan, till exempel om verksamheten väljer att koppla bussen till en eller flera förskolor. En förskolebuss skulle kunna fungera som en kostnadseffektiv lösning för en växande stad, där lokaler för förskola är en ständig utmaning för i Stockholms innerstadsdelområden.

12.Källor

Referensexempel

Förskolan Diamanten

Studiebesök och samtal med barn, vårdnadshavare, personal och förskolechef Solveig Sunnebo och kvalitetschef Eva Meyer Olsen, Helianthus förskolor, privat verksamhet
Huddinge kommun 20160602

Grynmalaregårdens förskolebuss

Studiebesök och samtal med barn, föräldrar, personal och förskolechef, kommunal verksamhet
Lunds kommun 20160928

Förskolan Tåget

Studiebesök och samtal med barn och personal på mobil verksamhet
Lunds kommun 20160928

Skattegårdens mobila förskola

Telefonintervju med och förskolechef Lillemor Andersson förskolepersonal på Skattegården
Linköpings kommun 20160910

Vallbys mobila förskola

Studiebesök och samtal med barn, föräldrar, personal och förskolechef Ingrid Kjellin, kommunal verksamhet
Västerås stad, 20170127

Göteborgs stad

Telefonintervju med förskollärare och processledare Kristoffer Åberg

Litteratur

Boverket (2014): *Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö*. Boverket och Movium.

Förstudie av förutsättningar, möjligheter och utmaningar för en kommunal förskolebuss i Östermalms stadsdelsnämndsområde 26 (26)

Brodin, J (2009): Inclusion through access to outdoor education: Learning in Motion.

Ekvall, Helen (2012): *Friskare, gladare och smartare med utomhuspedagogik? En forskningsöversikt*. Göteborgs botaniska trädgård i samarbete med folkhälsokommitténs kansli i Västra Götalandsregionen.

Gustafson och van der Burgt (2016-2019): *Mobilitet, informellt lärande och medborgarskap i mobila förskolor*. Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier, Uppsala Universitet

Meyer Orsén, Eva (2016): *Vad upplever barnen som går på mobil förskola?* Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen, Stockholms Universitet

Meyer Orsén, Eva (2013): *Den mobila förskolans roll för barns lärprocesser*. Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen, Stockholms Universitet